

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

ПАШИНІНА ТЕТЯНА СЕМЕНІВНА

УДК 94 (477) “19”: 329.78

**Молодіжний рух в Україні в другій половині
50-х – 80-х рр. ХХ ст.**

07.00.01 – Історія України

А в т о р е ф е р а т

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата історичних наук

Київ – 2004

Дисертація є рукопис.

Роботу виконано на кафедрі історії України факультету української філології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник доктор історичних наук, професор
Дробот Іван Іванович,
Національний педагогічний університет
імені М.П. Драгоманова, проректор.

Офіційні опоненти: доктор історичних наук, професор
Марусик Тамара Володимирівна,
Чернівецький національний університет
імені Ю. Федьковича, проректор;

кандидат історичних наук, доцент
Васильєв Валерій Юрійович,
Інститут історії України НАН України,
старший науковий співробітник відділу
регіональних проблем історії України.

Провідна установа Київський національний університет
імені Тараса Шевченка,
історичний факультет, м. Київ.

Захист відбудеться “___” _____ 2004 р. о ___ годині на засіданні
спеціалізованої вченої ради К 26.053.02 у Національному педагогічному
університеті імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного
педагогічного
університету імені М.П. Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий “___” _____ 2004 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Стоян Т.А.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах розбудови незалежної української держави, формування нових соціальних та національних пріоритетів особливого значення набуває здійснення молодіжної політики, розрахованої на покоління, що визначатимуть майбутнє нашої держави. В цьому контексті заслуговує на увагу досвід молодіжного руху в Україні, набутий в другій половині 50-х – 80-х років ХХ ст., основні моменти якого не втратили свого значення і сьогодні.

Важливими є дослідження та наукові оцінки різноманітної діяльності комсомольських організацій. Йдеться про роботу серед школярів, студентства, молоді наукової і творчої інтелігенції, налагодження довготривалих контактів між молодіжними організаціями України та зарубіжних країн. Водночас необхідно проаналізувати кризові явища у комсомолі, які вели до одержавлення організації, втрати її авторитету та впливовості серед молоді.

Не менш актуальним є висвітлення діяльності альтернативних молодіжних організацій і груп, що ставили перед собою конкретні цілі, пов'язані з подоланням заідеологізованості та заангажованості в роботі комсомолу, активно протидіяли політиці русифікації України, намагалися зробити свій внесок у досягнення державної незалежності України. Вивчення та узагальнення матеріалів стосовно альтернативних молодіжних організацій і груп дозволять глибше простежити витoki українського національного руху, зрозуміти його цілі і завдання.

Досвід молодіжних організацій, набутий в другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст., трансформації громадської активності молоді в умовах перебудови стануть у нагоді в період розбудови незалежної України, вироблення державної молодіжної політики. Характеристика цих процесів має велике наукове та практичне значення, оскільки сприятиме піднесенню роботи з молоддю на якісно новий рівень та використанню її потенціалу в розв'язанні соціально значущих питань.

Зв'язок роботи з науковими програмами. Виконання дисертаційного дослідження пов'язане з виконанням завдань, обумовлених Національним педагогічним університетом імені М.П. Драгоманова, Державною програмою науково-документальної серії книг "Реабілітовані історією", визначеною постановами Верховної Ради України (№ 2256-ХІІ від 06.04.1992 р.) та Кабінету Міністрів України (№ 530 від 11.09.1992 р.). Тема затверджена вченою радою університету (протокол № 5 від 27 листопада 2003 року).

Метою дисертаційної праці є вивчення на основі широкого кола джерел, опублікованої літератури всього спектру молодіжних організацій і груп, які діяли в Україні у другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст., відображення передумов і шляхів вироблення державної політики в цій важливій сфері

суспільного життя. Реалізація зазначеної мети зумовила постановку таких **дослідницьких завдань:**

- розкрити стан та ступінь дослідження проблеми в історіографії, визначити рівень та повноту її джерельного забезпечення;
- проаналізувати роль та місце ЛКСМУ періоду функціонування тоталітарної системи в Україні у розвитку громадської активності молоді, розкрити особливості форм і методів роботи комсомолу з молоддю, показати негативні наслідки опіки вищого партійно-державного керівництва СРСР та УРСР над комсомольською організацією республіки;
- дослідити позитивний досвід ЛКСМУ з організації навчально-виховної, спортивно-масової роботи з молоддю, дати рекомендації щодо використання цих форм в процесі формування сучасної молодіжної політики;
- з'ясувати причини виникнення альтернативних молодіжних організацій та груп, здійснити їх класифікацію, показати місце цих організацій у загальнодемократичному та національному рухах України;
- дослідити зміст та методи здійснення репресивних заходів владних структур щодо альтернативних молодіжних формувань.

Об'єктом дослідження є молодіжний рух в Україні у другій половині ХХ століття.

Предметом дослідження є діяльність молодіжних організацій та груп різного політичного спрямування, їх погляди на політичні, економічні, соціальні, національні процеси в країні, взаємовідносини з владою, репресивні заходи щодо учасників альтернативних формувань у 50-х – 80-х рр. ХХ ст.

Хронологічні рамки дисертаційної праці охоплюють період від другої половини 1950-х років, позначених процесами десталінізації радянського суспільства, і сягають початку 90-х років ХХ ст., коли були визначені основні напрями становлення незалежної української держави.

Територіальні межі дослідження відповідають адміністративно-територіальному поділу України 50-х – 80-х рр. ХХ ст.

Методологічною основою дисертації є принципи історизму та об'єктивізму, що дозволили вивчити динаміку суспільних процесів, здійснити об'єктивну, незаангажовану реконструкцію молодіжного руху в Україні. Використані проблемно-хронологічний, порівняльно-історичний, аналітично-синтетичний методи дослідження, які надали змогу проаналізувати громадську активність молоді як складний, комплексний феномен суспільного життя України у другій половині ХХ ст.

Наукова новизна роботи полягає в розробці та висвітленні винятково важливої та актуальної теми, яка до цього часу не знайшла свого належного відображення в історичній літературі. В дисертації на основі широкого кола джерел, в першу чергу архівних матеріалів, вперше здійснено комплексний аналіз

функціонування численних, різних за своїми підходами молодіжних організацій в Радянській Україні 1950-х – 1980-х рр., показані основні форми і методи їх діяльності, подана критична оцінка роботи різного рівня комсомольських органів, доведено наявність існування в республіці альтернативного молодіжного руху, запропоновано власну класифікацію альтернативних молодіжних об'єднань, зроблено рекомендації щодо можливості використання набутого досвіду на сучасному етапі розвитку української держави.

Практичне значення дисертації полягає в тому, що її результати та висновки дають можливість реалізації подальших кроків у здійсненні молодіжної політики в Україні, підготовки узагальнюючих історичних праць, розробки нормативних та спеціальних курсів у навчальних закладах різного рівня акредитації, планування та проведення різноманітних заходів серед шкільної, студентської молоді, науковців, творчої інтелігенції.

Наукова апробація та впровадження результатів дисертації проводились на науково-практичних конференціях: “Україна – суверенна і незалежна держава” (Вінниця, 2001), “Актуальні проблеми державної регіональної політики в умовах проведення адміністративної реформи в Україні” (Хмельницький, 2003), “Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону” (Одеса, 2003), на засіданнях відділу з розробки архівів ВУНК-ДПУ-НКВС-КДБ Головної редакційної колегії з підготовки науково-документальної серії книг “Реабілітовані історією”, науково-методичних семінарах відділу регіональних проблем історії України Інституту історії України НАН України. Матеріали дисертаційного дослідження використовуються при читанні курсу “Молодіжна політика в Україні”, в роботі Школи молодого лідера в Центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів Вінницької області (довідка № 101 від 28.07.2004 р.)

Публікації. Основні положення дисертації висвітлено у чотирьох статтях фахових збірників.

Структура дисертації зумовлена метою та завданнями дослідження. Її загальний обсяг становить 223 сторінок, з них 173 сторінки основного тексту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, бібліографічних посилань та списку використаної літератури (50 сторінок, 438 позицій).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано вибір теми, визначено актуальність, ступінь висвітлення, вказується на методологічну основу, формулюється основна мета та завдання дослідження, вказуються його хронологічні та географічні рамки, висвітлюється новизна та практичне значення досліджуваної теми, подаються відомості про апробацію дисертаційної роботи.

У першому розділі “Історіографія та джерельна база” відзначається, що розробка досліджуваної теми обумовила необхідність використання широкого кола літератури і джерел. Проведений аналіз свідчить, що у 50-х – 60-х рр. ХХ ст. в СРСР та Україні видавалось багато праць, присвячених молодіжній проблематиці. Їх універсальними принципами було висвітлення молодіжних ініціатив виключно у межах діяльності комсомольських організацій, вивчення історії комсомолу як безперервної серії перемог та успіхів, досягнутих під керівництвом Компартії на “шляху будівництва комунізму”. Особлива увага зверталась на героїчні вчинки комсомольців, їх відданість ідеалам комунізму. Але практично не вивчалися реальні соціально-політичні настрої молоді, умови її життя, неформальні ініціативи, що часто не вкладалися в канонізовані форми діяльності комсомолу. Тільки на початку 70-х рр. ХХ ст. відділ соціологічних досліджень Інституту філософії АН УРСР розпочав регулярні соціологічні дослідження в молодіжному середовищі в Україні. В 1970-х – першій половині 1980-х рр. з’явилися праці В. Большакова, В. Боряза, І. Кона, С. Іконнікової, І. Ільїнського, В. Кемерова та інших¹, які мали здебільшого філософську або соціологічну спрямованість, намагалися викласти позитивний матеріал, не акцентували увагу на негативних явищах у молодіжному середовищі. У схожому ідеологічному спрямуванні продовжували готуватися праці з практики роботи комсомольських організацій та історії комсомолу. На жаль, ці видання позначалися зайвою заідеологізованістю, штучним ретушуванням дійсності, суперечливих процесів, що відбувалися у молодіжному середовищі України. В дослідженнях на перший план виводилися героїко-патріотичні моменти, трудові досягнення молоді на будовах соціалізму.

Ситуація з вивчення молодіжних проблем почала змінюватися з другої половини 1980-х рр. під впливом процесів перебудови. У 1989 р. лідери країни визнали необхідність розробки та послідовного втілення державної молодіжної політики. Активізувалась діяльність вчених, які досліджували проблеми молоді. Наприкінці 1980-х рр. з’явилися праці, присвячені неформальному молодіжному руху та молодіжним субкультурам². Вони не піддавали сумніву правильність політики, що проводилась лідерами Компартії. Іноді поширення серед молоді альтернативних поглядів на процеси у країні розглядалось як наслідок недосконалості дій місцевої влади, вплив “закордонних ідей та організацій”. Водночас було визнано право молоді на самостійну громадську активність, що не контролювалася комсомолом, на об’єднання в різноманітні за ідеологічною спрямованістю молодіжні організації та рухи. Багато соціологічних досліджень, що

Большаков В.И. Комсомол в политической системе развитого социализма. – Кишинев: Штиинца, 1978. – 159 с.; *Боряз В.Н.* Молодежь: методологические проблемы исследования. – Л.: Наука, 1973. – 155 с.; *Иконникова С.Н.* Молодежь: социологический и социально-психологический анализ. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1974. – 166 с.; *Ильинский И.М.* ВЛКСМ в политической системе советского общества. – М.: Молодая гвардия, 1981. – 239 с.; *Кемеров В.Е.* Проблема личности: методология исследования и жизненный смысл. – М.: Политиздат, 1977. – 256 с.

Волошин С. Самодетельные социальные инициативы и проблемы социализации молодежи

проводилися у той час, позбавилися цензури, лакування дійсності, об'єктивно висвітлювали процеси змін у соціально-політичних поглядах молоді.

Нові оцінки та сюжети почали з'являтися у дослідженнях з історії комсомолу³. Під гаслами відновлення історичної правди та ліквідації “білих плям” мова йшла про сталінські репресії, необхідність відмови від диктату Компартії над комсомолом, розвиток плюралізму думок, демократизацію діяльності первинних комсомольських організацій тощо. З розпадом СРСР, розвалом командно-адміністративної системи та здобуттям Україною незалежності виникли нові умови для вивчення молодіжної проблематики. Суттєву роль у розширенні досліджень відігравали вчені Українського науково-дослідного інституту проблем молоді, який очолював О. Яременко. Вони здійснювали постійний моніторинг настроїв молодіжного середовища, аналізували становлення та розвиток сучасного організованого молодіжного руху. Зокрема, протягом 1990-х рр. ретельно досліджував вищевказані проблеми В. Головенько⁴, який зосередив увагу на історії українського молодіжного руху та відродженні його в умовах незалежності. Він порівнював молодіжний рух із своєрідною політичною системою, головне завдання якої – визначення та реалізація молодіжної політики суспільства. Процес вироблення такої політики в умовах трансформації соціально-економічних, політичних та духовних процесів в Україні досліджував М. Головатий. Разом з В.

// Вестник Харьковского ун-та. – 1989. – № 342. – С. 54-58; Громов А., Кузин О. Неформалы: кто есть кто? – М.: Мысль, 1990. – 269 с.; Запесоцкий А.С., Файн А.П. Эта непонятная молодежь... Проблемы неформальных молодежных объединений. – М.: Профиздат, 1990. – 224 с.; Иваницкая Н. Современное молодежное движение на Украине // Ракурс. – 1990. – № 1. – С. 103-109; Кашуба И. К вопросу о негативных явлениях в жизни молодежи // Вопросы научного коммунизма. – 1989. – Вып. 76. – С. 239-246; Неформалы: кто они? Куда зовут? – М.: Политиздат, 1990. – 334 с.

Важливим історіографічним джерелом у дослідженні історії відродження та поширення сучасного молодіжного руху в Україні кінця ХХ ст. є праці О. Бойка, В. Литвина, Ю. Алексєєва, С. Кульчицького, А. Слюсаренка⁵. Аналіз авторами загальних історичних процесів розпаду СРСР, виникнення незалежної української держави дозволяє зрозуміти контекст подій, що відбувалися, визначити роль молоді у трансформації суспільних відносин. Великий інтерес викликають спогади безпосередніх учасників демократичного молодіжного руху, студентського голодування у жовтні 1990 р. Позначені певним суб'єктивізмом, ці праці насичені конкретним фактичним матеріалом, цікавими подробицями подій⁶.

Не вичерпали всіх проблем досліджуваної теми й цілий ряд зарубіжних авторів. Серед них Д. Байрау, Дж. Боффа, М. Верт, Р. Ільницький, А. Камінський, Л. Алексєєва та інші⁷. Вказані роботи через об'єктивні причини (відсутність необхідних документальних матеріалів, соціологічних опитувань) дають лише загальну картину молодіжного руху, певною мірою тенденційно відслідковують порушені питання, не розкривають тих суперечностей, що існували в середовищі молоді.

Спроби відійти від офіційної точки зору зробили у своїх працях Є. Альбац, О. Бажан, Ю. Данилюк, Ю. Зайцев, О. Зубкова, Г. Касьянов, Ю. Курносів⁸. Використовуючи раніше недоступні документальні матеріали, в т.ч. радянських спецслужб, вчені дослідили існування дисидентських організацій і груп. Позитивно

Головатий М.Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення. – К.: Наукова думка, 1993. – 238 с.; *Головатий М.Ф.* Формування державної молодіжної політики в сучасній Україні (політологічний аналіз). Автореф. дис... докт. політ. наук. – К., 1996. – 31 с.; *Головатий М.Ф., Яременко О.О.* Молодь України у дзеркалі соціально-економічних та політичних трансформацій суспільства (соціологічний вимір). – К.: УКР НДІ проблем молоді, 1996. – 112 с.

Головатий М. Молодіжна політика в Україні: проблема оновлення. – К.: Наукова думка, 1993. – 238 с.; *Головенько В.* Зародження українського молодіжного руху // Ракурс. – 1995. – № 1. – С. 25 – 26; *Молодіжний і дитячий рух в Україні: історія і генезис.* — К.: УКР НДІ проблем молоді, 1993. — 117 с.

Бойко О.Д. Україна в 1985-1991 рр. Основні тенденції суспільного розвитку. – К.: УПіЕНД., 2002. – 306 с.; *Литвин В.М.* Україна: хроніка поступу (1991-2001). – 2-е вид., доп. і перероб. – К.: Видчий дім “Альтернативи”, 2001. – 736 с.; *Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985-1999 рр.): Навч. посібник.* – К.: ТОВ “УВЛК “Ексоб”, 2000. – 296 с.

оцінюючи роботи, слід зазначити, що науковці лише поверхово торкнулися причин протестних настроїв серед молоді, побіжно дослідили наслідки формування їх світоглядних переконань. Майже недослідженими залишаються проблеми існування опозиційних молодіжних організацій в Україні в період системної кризи комуністичного режиму та боротьби проти них радянських спецслужб.

Таким чином, незважаючи на наявність численних колективних та індивідуальних монографій, наукових статей, в українській історіографії відсутні праці, в яких би комплексно простежувалась проблема молодіжного руху в другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст.

Джерельна база складається з опублікованих і неопублікованих матеріалів та документів, що зберігаються в державних та галузевих архівах.

Документи центральних державних архівів України. У контексті даного дослідження важливе значення мали документи ЦК Компартії України та ЦК ЛКСМУ, що зберігаються в Центральному державному архіві громадських об'єднань України (Ф. 1, 7). Вони містять різноманітну інформацію щодо партійного керівництва комсомолом, оцінок вищим керівництвом СРСР та УРСР діяльності комсомольських організацій у різних сферах життя суспільства. Водночас тут зберігаються доповідні записки, повідомлення, інформації обкомів Компартії, місцевих підрозділів КДБ щодо програмових засад діяльності альтернативних молодіжних об'єднань. В роботі були використані фонди Міністерства культури УРСР, Українського товариства охорони пам'яток історії та культури (Ф.Р-5116, Р-4760). Доповідні записки обласних управлінь культури, що містяться в цих фондах, дають інформацію про ініціативи молоді, її участь у збереженні та відтворенні пам'яток історії та культури України.

Державні архіви Російської Федерації. Досить змістовними для розв'язання поставлених дисертантом проблем виявились фонди Центрального Комітету ВЛКСМ (Ф.М-1) у Російському державному архіві соціально-політичної історії, фонд Апарату ЦК КПРС, а також Колекція документів ЦК КПРС за період 1922–1991 рр., які були розсекречені для Конституційного Суду РФ у справі КПРС (Ф. 5, 89) у Російському державному архіві новітньої історії, фонд Верховного Суду СРСР (Ф.9474) у Державному архіві Російської Федерації. У фондах зберігаються інформації, доповідні записки, листи керівництва ЛКСМУ до ЦК ВЛКСМ з питань діяльності організації. Окрему групу документів складають довідки Верховного Суду СРСР про судову практику щодо антирадянських контрреволюційних злочинів

Документи державних архівів Автономної Республіки Крим (Ф. Р-1752), Вінницької (Ф. П-399, П-380, П-457), Дніпропетровської (Ф. П-19), Миколаївської (Ф. П-7), Одеської (Ф. П-15), Полтавської (Ф. Р-8661), Тернопільської (Ф. Р-3140), Харківської (Ф. П-2, Р-854, Р-6113) областей допомогли з'ясувати форми суспільної активності молоді, що не вкладалися в межі, дозволені владою, саме вони дали

можливість простежити реакцію партійних, комсомольських, профспілкових органів, трудових колективів на інакодумство молодих людей.

Документи галузевих архівів. У дослідженні використовувалися матеріали, що зберігаються у Державному архіві Служби безпеки України, а також архівах УСБУ у Івано-Франківській, Донецькій, Львівській, Тернопільській, Харківській, Чернівецькій областях. Це архівно-слідчі справи молодих громадян, представників альтернативних молодіжних організацій, які постраждали від політичних репресій. Програми, рукописні журнали, листівки, які були речовими доказами у слідчих справах, дозволили розкрити певні настрої, політичні погляди окремих представників молоді щодо суспільних процесів, які відбувалися в країні.

Матеріали періодичної преси є значним сегментом джерельної бази дисертації. Автор використовував публікації, присвячені суспільній активності молоді, спогади колишніх радянських дисидентів, заяви, виступи, інтерв'ю та коментарі молодіжних громадських та політичних лідерів.

Таким чином, комплекс опрацьованих джерел та літератури являє собою достатню інформативну базу, використання якої дозволило виконати поставлені завдання дисертаційного дослідження.

У другому розділі “**ЛКСМУ: досвід, кризові явища, трансформації громадської активності молоді**” аналізується зростання кількісного складу ЛКСМУ. Відзначаються негативні тенденції, обумовлені масовим прийомом до комсомолу, формалізмом та неувагою комсомольських керівників до рядових членів ЛКСМУ. Це призвело до поступової втрати авторитету комсомолу серед молоді. На початку 80-х рр. ХХ ст. вперше було зафіксовано зниження чисельності ЛКСМУ, яке зберігалось у наступні роки. Не сприяв залученню до лав ЛКСМУ образ самого комсомольського працівника, який розглядався широким загалом не інакше, як номенклатурна одиниця, що мала пільги на позачергове житло, забезпечення автотранспортом, поповнення партійних та радянських органів тощо. Значна увага у розділі приділяється ідеологічній діяльності комсомольських організацій, практиці контрпропагандистської роботи, ролі комсомольської преси у вихованні молоді, контролю за журналістами молодіжних видань з боку керівництва ЛКСМУ. Редакційні колективи, окремі автори піддавались розгромній критиці за “ідейні помилки”, “теоретичну незрілість”. Внаслідок таких підходів поступово втрачали свою аудиторію республіканські комсомольські газети та журнали. Водночас було б невірним розглядати діяльність комсомольських засобів масової інформації лише з негативної точки зору. Наприклад, за 60 років плідної праці видавництво “Молодь” чимало зробило для популяризації української та російської літератур, прози, поезії і публіцистики молодих авторів, випустило в світ більше 7 тис. найменувань книг і брошур загальним накладом біля 160 млн. примірників.

Незважаючи на ідеологічну заангажованість діяльності ЛКСМУ, її повну підпорядкованість партійним організаціям, українські комсомольці в досліджуваний

період віднайшли важливі форми роботи, які дотепер не втратили свого значення і з певною обережністю можуть бути використані на сучасному етапі розвитку незалежної української держави. Йдеться про Всесоюзну туристсько-краєзнавчу експедицію школярів, туристську експедицію “Моя Батьківщина – СРСР”, Всесоюзну пошукову експедицію молоді “Літопис Великої Вітчизняної”. Досвід проведення в 1960-х – 1980-х рр. пошукових експедицій повністю довів, що всі пов’язані з ними заходи були найбільш ефективними лише тоді, коли орієнтувалися не на політико-ідеологічні моменти, а на конкретну особу. Такі форми роботи сприяли вихованню кращих моральних якостей молоді, її повагу до минулих поколінь. Цілком виправданим у ті роки стало залучення молоді до підготовки і написання багатотомної “Історії міст і сіл України”. З ініціативи комсомольських організацій створювався цілий ряд історичних і краєзнавчих музеїв. На жаль, на сьогоднішній день більшість цих форм роботи незаслужено забуті. Це і стало однією з причин, що сприяла зростанню нігілізму серед молоді, негативним чином вплинуло на рівень її знань. В зв’язку з цим було б за доцільне узагальнити набутий досвід, позбавивши його тих негативних нашарувань, які мали місце у досліджуваній період.

Останнім часом в літературі чомусь береться під сумнів діяльність комсомольських організацій щодо прищеплення молоді трудових навичок. Дійсно, можна погодитись, що збір металолому, макулатури шкільною молоддю не здійснили перелому в забезпеченні країни вторинною сировиною. Однак, ця акція породжувала у школярів дух змагання, колективізму, особистої відповідальності за ті проблеми, які доводилось вирішувати країні.

Особливої уваги заслуговують питання оздоровлення школярів та молоді. Документальні матеріали свідчать, що навіть в період кризи радянського суспільства оздоровлення школярів, молоді перебувало на досить високому рівні. Оперуючи матеріалами за 1979 р., можемо твердити, що в той час діяла струнка система оздоровлення та організації дозвілля підростаючих поколінь. Цікавим є і досвід комсомолу щодо організації і роботи будівельних загонів, особливо з числа студентської молоді. Саме студентський будівельний рух загартовував молодь, виховував почуття патріотизму, колективізму, поваги до праці

Слід повернутися і до системи розвитку фізкультури і спорту, якій приділялася помітна увага в 1950-х – 1980-х рр. Особливого розмаху ця робота набула в республіці у 1976 – 1980 рр. в ході підготовки до XXII Олімпійських ігор. Лише за п’ятирічку в СРСР було додатково впорядковано 8794 комплексні спортивні майданчики, побудовано 6,5 тис. спортивних залів, 6315 футбольних полів, 6869 тирів, 274 плавальних басейнів, 18 тис. різних спортивних майданчиків.

Аналізуючи позитивні та негативні сторони діяльності ЛКСМУ, слід констатувати, що функціонуючи в межах тогочасної суспільної системи, комсомол, як її невід’ємна складова, увійшов в кризу, розв’язати яку вже було практично

неможливо. У другій половині 1980-х рр. вище політичне керівництво СРСР змушене було піти на проведення важливих, хоча і досить обережних, реформ. “Перебудова”, “гласність”, “демократизація” стали тими гаслами, які беззастережно сприйняло суспільство і, в першу чергу, мисляча молодь. Не випадково в Україні у 1987р. нараховувалось 1119 різних за спрямуванням дискусійних клубів. Громадська активність молоді вийшла за межі офіційних комсомольських організацій. Відкрились можливості для поширення демократичного молодіжного руху в Україні. Він набирив популярності під гаслами повернення до національного історичного минулого, відновлення та збереження історико-культурної спадщини. Виникли численні молодіжні організації та об’єднання, що протидіяли комуністичному режимові. На зламі 1980 – 1990-х рр. демократичні молодіжні організації сприяли розвитку масового молодіжного руху, який досяг свого піку у жовтні 1990 р. Під час голодування у Києві, страйків, мітингів та демонстрацій, що проходили на теренах України, молодь виявила величезний соціальний потенціал, здійснила студентську “оксамитову революцію”, що підірвала стабільність правлячої верхівки республіканської Компартії. Відставка уряду В. Масола стала переконливим свідченням потужності молодіжного руху та прискорила перехід частини комуністичного керівництва республіки на позиції суверенітету і незалежності України.

З розпадом СРСР радянська політична система зникла. Продовжилося формування власне української багатопартійної системи. Заборона Компартії України, саморозпуск ЛКСМУ відкрили широкі можливості молодіжним структурам демократичної орієнтації для поширення впливу на молодь України.

Таким чином, в другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст. під щільною опікою вищого партійно-державного керівництва СРСР та УРСР комсомольські організації республіки нарощували свої ряди, поступово трансформуючись у державну структуру. Втім системна криза радянського суспільства формалізувала та бюрократизувала діяльність комсомольських організацій. Комсомольські керівники та апаратники у більшості випадків перестали користуватися авторитетом у молоді. З початку 1980-х рр. спостерігалось зменшення чисельності ЛКСМУ.

Незважаючи на негативні моменти, комсомольськими організаціями в республіці було набуто цінний досвід з організації роботи серед молоді. Тому форми і методи, набуті комсомолом в другій половині 50-х – 80-х рр. ХХ ст. доцільно було б використати при формуванні та здійсненні молодіжної політики на сучасному етапі.

У третьому розділі “Альтернативні молодіжні організації в Україні: програмні засади та шляхи їх реалізації” досліджується процес формування опозиційних настроїв серед молоді, спроби вийти за жорсткі межі у діяльності комсомольських організацій. Доповідь М. Хрущова на ХХ з’їзді КПРС у лютому 1956 р. сприяла переоцінці минулого радянського суспільства, формуванню шляхів

подальшого розвитку країни. Однією з перших курс вищого політичного керівництва країни підтримала молодь, яка легше долала усталені стереотипи, прагнула висловити свою громадянську позицію.

Починаючи з 1950-х рр., в СРСР, зокрема в Україні, спостерігалось формування опозиційних настроїв серед молоді. Будь-яке висловлення власної думки, її популяризація серед товаришів була практично неможливою, тому що викликала серйозний супротив з боку владних структур. Переважна більшість опозиційних молодіжних організацій працювала в нелегальних умовах. Зокрема, певна частина молоді, в першу чергу західних областей України, працювала на засадах ОУН-УПА, члени яких зазнали жорстких репресій. За короткий період сформувалося близько 200 таких організацій. Їх завданнями були виховання національної свідомості молоді, боротьба за самостійну українську державу, надання українській мові статусу державної, реабілітація заборонених цензурою українських письменників. Деякі організації у своїх програмних документах робили наголос на ліквідації “державно-колоніальної адміністрації” в Україні, вимагали замінити її новою національною владою в особі дійсних народних представників. Вони вважали за необхідне розпустити Комуністичну партію України, комсомольські та піонерські організації, надати всім громадянам можливості вільно висловлювати свої думки, поважати їх політичні переконання і релігійні почуття. Молодіжні групи оунівського спрямування, незважаючи на малу чисельність, викликали особливий страх керівництва України, яке ставило боротьбу з “українським буржуазним націоналізмом” на перший план своєї діяльності.

Інші нелегальні молодіжні організації на хвилі критики “культу особи” та рішень XX з’їзду КПРС вважали за необхідне повернутися до первісних ідей соціалізму, які наче б то були “перекручені під час правління Й. Сталіна”. На їх думку, це було пріоритетним завданням в подальшому розвитку радянського суспільства. Серед програмних вимог таких груп були демілітаризація в економіці, ліквідація політичної цензури та утвердження плюралізму, обмеження впливу політичного керівництва СРСР на державний апарат, вільний обмін інформацією із зарубіжними країнами. Вони критикували КПРС за догматизм, бюрократизм, закликали до її ліквідації, введення багатопартійної системи, вимагали передати повноту влади Радам, надати гарантії свободи слова, совісті, створити умови для функціонування різних політичних та громадських організацій. На відміну від організацій оунівського спрямування, вони не ставили за мету розв’язання нагальних національних проблем в республіці, однак, сприяли ствердженню в Україні демократичних тенденцій.

Серйозну небезпеку для радянської влади, на думку вищого партійно-державного керівництва СРСР і України зокрема, становила участь молоді у релігійних організаціях. Факти співробітництва влади з церквою в роки війни, десталінізація суспільства у середині 1950-х рр. вселили в віруючих надію на

послаблення жорсткого ідеологічного тиску. На той час ідея “спасіння власної душі” вже почала активно конкурувати з ідеєю колективізму, побудови комуністичного “світлого майбутнього”. Однак, місцеві партійні керівники ретельно здійснювали контроль за учнівською та студентською молоддю щодо відвідування церкви та молитовних будинків. Перед керівництвом органів народної освіти, дирекцією шкіл середніх спеціальних та вищих навчальних закладів було висунуто категоричну вимогу не допускати присутності молоді в релігійних установах. Але у боротьбі проти релігійних почуттів такі заходи приносили мало користі. Особливою активністю відрізнялася молодь, що належала до протестантського крила християнства. За твердженнями Є. Кузнєцова та В. Романовської молодіжне крило церкви євангельських християн-баптистів в 1960-х – 1970-х рр. зірвало спроби обмеження, а згодом і ліквідації цього релігійного об’єднання. Молодь активно брала участь в поширенні ідей християнської моралі, виступила організатором різного роду нелегальних груп, дитячих та юнацьких літніх шкіл та таборів. Вони діяли в Полтавській, Луганській, Запорізькій, Житомирській та інших областях.

Переслідувань зазнавали молоді люди, що належали до іншої течії протестантизму – п’ятидесятництва. Особливо дратувало місцеві органи влади те, що віра забороняла брати до рук зброю і служити в лавах Радянської Армії. Така позиція не вкладалася в ідеологічні штампи радянського керівництва. Тому влада застосовувала свій каральний потенціал. Ця політика викликала протест у віруючій молоді, яка активно відстоювала конституційне право на свободу віросповідання.

Деякі молоді люди, яким набридла бюрократична атмосфера “комсомольських буднів”, починали копіювати “хіпі”. Філософія цієї течії полягала у “всезагальній любові до ближніх” і зовні виражалася у специфічному одязі, музичних уподобаннях тощо. Інша частина молоді створювала різноманітні неформальні творчі клуби, які пробуджували інтерес до національної культурної спадщини, минулого України. Саме молодь стала основою руху, який увійшов в історію під назвою “шестидесятників” і був світоглядом цілого покоління.

В кінці 1950-х – 1960-х рр. зі зростанням активності молоді суттєво модернізувалася законодавча і нормативна база та карально-репресивна політика щодо підростаючого покоління. Переглядалися не лише окремі методи, суб’єкти і об’єкти карально-репресивної політики, трансформувалася її ідеологія. Ключовими поняттями тепер стали “здорове соціалістичне суспільство”, “окремі антирадянські елементи”, “окремі нездорові настрої”. У цьому руслі репресії громадян органічно поєднувалися з комплексом ідеологічних заходів, розроблених в надрах керівних партійних органів. Партійно-комсомольські репресії можна умовно класифікувати на внутрішні (різного виду стягнення по партійно-комсомольській лінії) та опосередковані, коли парткоми вимагали заходів адміністративного впливу (звільнень з роботи, відрахувань з навчальних закладів, обмеження в соціальних правах). Часто внутрішні та опосередковані партійно-комсомольські репресії

доповнювали одна одну. Ініціаторами партійно-комсомольських репресій були також органи державної безпеки. Здобувши оперативним шляхом інформацію про опозиційну діяльність особи, місцеві апарати КДБ негайно повідомляли партійні та комсомольські органи для реагування. Органи державної безпеки широко використовували так звану профілактику серед молодих громадян. Тільки за 1967 р. під так звану профілактику органів держбезпеки в СРСР підпали 12155 осіб. В Україні з 1967 р. до 1971 р. через цю процедуру пройшли понад 6 тисяч громадян. Одночасно за антирадянську агітацію було притягнуто до кримінальної відповідальності 87 громадян, з них віком від 18 до 34 років 57 осіб або 66 %, з них 13 членів ВЛКСМ.

“Празька весна” 1968 р., окупація Чехословаччини радянськими військами сприяла поживленню дисидентського руху в СРСР і, зокрема, в Україні. У відповідь влада застосувала адміністративний тиск та репресії. Комплекс заходів, які використав КДБ в кінці 1960-х – початку 1970-х років спільно з місцевим партійним апаратом, частково придушили дисидентський рух.

Наступний серйозний сплеск опозиційних молодіжних настроїв спостерігався у середині 1980-х років, коли населення СРСР і України зокрема відчуло наслідки системної економічної і політичної кризи. У 1985 р. КДБ “зафіксувало 1376 авторів, що виготовили і поширили 9092 матеріали антирадянського і політично шкідливого характеру”. Оперативними заходами було встановлено 1275 авторів, з них 24% складали студенти та учні, 224 комсомольці.

Таким чином, в другій половині 1950-х – 1980-х років в Україні сформувалося ряд альтернативних молодіжних організацій, які стали своєрідною реакцією молоді на наскрізь заідеологізовану, заорганізовану діяльність ЦК ЛКСМУ, повністю підпорядковану вищому політичному керівництву СРСР та УРСР. За своїм політичним забарвленням, світоглядними переконаннями, власними уподобаннями альтернативні молодіжні організації можна умовно класифікувати на комуністичні, націоналістичні, загальнодемократичні, правозахисні, релігійні, культурно-мистецькі. Основним завданням цих організацій було піднесення політичної активності населення України через широку агітаційно-пропагандистську діяльність. Слід відзначити, що молоді частково вдалося через легальні клуби творчої молоді, гуртки, громадські організації, неформальні об’єднання донести до пересічного громадянина ідеї щодо необхідності проведення в СРСР загальнодемократичних перетворень, змін у сфері політичного, економічного та культурного життя. Відмовившись у середині 1950-х рр. від політики масових політичних репресій, керівництво країни перейшло до ізоляції окремих громадян, що виявляли опозиційні настрої. Особливу роль у боротьбі з інакомисленням відігравала так звана профілактика молодих громадян, яку широко застосовував КДБ СРСР. Силкові акції каральних органів проти молодих громадян супроводжувались ідейно-виховною роботою у молодіжному середовищі. Але все

більша частина молоді не бажала сприймати радянську дійсність, вимагала демократичних змін в суспільстві.

У **висновках** підведені загальні підсумки дисертаційного дослідження:

1. Не дивлячись на чисельну наукову та публіцистичну літературу, присвячену діяльності молоді у другій половині ХХ ст., в історичній науці відсутня узагальнююча праця, яка б аналізувала молодіжний рух в Україні як складний комплексний феномен. Серед дослідників поширилась думка, що з початку 1930-х рр. молодіжний рух в Україні зник під тиском та репресіями тоталітарної держави. Вивчення широкого кола джерел, зокрема залучення до наукового обігу документів колишніх радянських спецслужб, дозволило стверджувати, що молодіжний рух в Україні існував. Його репрезентували молодіжні організації різного політичного спрямування. Молодь не була пасивним об'єктом політики тоталітарної влади, навпаки, вона стала рушієм суспільних змін. Подальше висвітлення проблем суспільної активності молоді вимагає розширення джерельної бази досліджень за рахунок ширшого використання чекістських документів, матеріалів усної історії, в т.ч. записів бесід з учасниками тодішніх молодіжних організацій різного політичного спрямування. Перспективними напрямками наукової розробки теми є аналіз діяльності "лівокомуністичних", анархістських, екологічних, культурно-просвітницьких та інших молодіжних груп і організацій, їх впливу на настрої та погляди молоді, взаємодії з різними політичними партіями та громадськими організаціями. Значний науковий інтерес викликає вивчення шляхів формування державної молодіжної політики в сучасній Україні.

2. Вивчення динаміки кількісного складу ЛКСМУ, її ідеологічної діяльності, форм і методів роботи з молоддю зафіксувало суперечливі тенденції у розвитку комсомолу. В досліджуваній період він був найбільшою громадсько-політичною молодіжною організацією, намагався ініціювати та підтримувати активність молоді у різних сферах життя суспільства.

Проте щільна опіка керівництва Компартії над комсомолом, адміністративний тиск призвели до заідеологізованості форм і методів роботи з молоддю, зростанню бюрократизму та формалізму у роботі комсомольських організацій. Комсомольські керівники втрачали вплив та авторитет у молодіжному середовищі. В умовах системної кризи радянського суспільства комсомол трансформувався у державну структуру, послабили його самодіяльні засади. Наприкінці існування СРСР влада вимушена була реагувати на громадянську активність молоді. Але тільки в умовах становлення незалежності в Україні була створена законодавча база державної молодіжної політики. Наприкінці 1990-х рр. з'явилися ознаки активізації молодіжної політики, здійснення її не тільки державою, а й молодіжними організаціями. На наш погляд, це був об'єктивний процес. Адже потрібен час для того, щоб молодь стала найважливішим компонентом молодіжної політики суверенної та незалежної України.

3. Незважаючи на негативні моменти у діяльності комсомолу, не можна забувати, що він накопичив величезний досвід роботи з молоддю, застосовував різноманітні форми і методи діяльності, допомагав молодим людям соціально адаптуватися та реалізувати власну активність. В ті часи комсомол, як громадсько-політична організація, активно діяв у системі освіти, підтримував творчі ініціативи передових педагогів, брав участь у реформуванні загальноосвітньої середньої школи, позитивно впливав на навчально-виховний процес.

Вагомих результатів комсомольські організації досягли в організації спортивно-масової роботи, відпочинку молоді, проведенні творчих конкурсів, фестивалів, оглядів самодіяльних колективів, прищепленні професійних знань і навичок, розвитку молодіжного краєзнавчого руху. На сучасному етапі розвитку суспільства Міністерству у справах сім'ї, дітей та молоді України, Комітету молодіжних організацій України, лідерам громадських організацій та політичних партій доцільно використати кращі форми і методи роботи у молодіжному середовищі, напрацьовані комсомолом.

4. Причинами виникнення альтернативних молодіжних формувань були жорсткий контроль за громадсько-політичною діяльністю молоді, величезний ідеологічний пресинг партійно-комсомольських органів, несумісність офіційної пропаганди та реального стану речей, традиції національно-визвольного руху. Опозиційні молодіжні організації та групи виступали проти заорганізованості в діяльності комсомолу, позбавлення молоді реалізації власних ініціатив, недодержання її прав. Представники цих молодіжних структур активно виступали проти політики КПРС в самих різних сферах життя – економіці, культурі, політиці. Аналіз ідеологічних переконань молодіжних організацій дозволив класифікувати їх як комуністичні, загальнодемократичні, націоналістичні, релігійні, правозахисні, культурно-мистецькі. Альтернативні молодіжні організації зробили значний внесок у розвиток загальнодемократичного та національного рухів в Україні наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст.

5. Учасники опозиційних молодіжних організацій піддавалися з боку комуністичної влади жорстоким репресіям. В досліджуваній період керівництво країни відмовилось від масових політичних репресій, перейшло до ізоляції окремих громадян, які мали опозиційні настрої. Застосовуючи статті Кримінального кодексу, що передбачали покарання “за зраду Батьківщини”, “антирадянську пропаганду та агітацію”, влада кидала молодих опозиціонерів до в'язниць, концтаборів, психіатричних лікарень. Основним методом боротьби владних органів, зокрема КДБ, з молодіжним інакодумством стало профілакування, яке поєднувалось з масовою ідейно-виховною роботою партійних та комсомольських органів серед молоді. Проте такі дії влади не змогли припинити поширення серед молоді ідей демократизації суспільства, поваги до прав та свобод людини, до ідеї здобуття самостійної та незалежної української держави.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. *Проблеми становлення сучасного молодіжного руху України* // Наукові записки. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Випуск. II. – В., 2000. – С. 195-199.
2. *Особливості становлення сучасного українського молодіжного руху (1991-2001 рр.)* // Наукові записки. Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського. Серія: Історія. Випуск. III. – В., 2001. – С. 141-146.
3. *Виникнення демократичного молодіжного руху в Україні (кінець 80-х – початок 90-х рр. XX ст.)* // Історія України (маловідомі імена, події, факти). Випуск 20-21. – К., 2002. – С. 426-447.
4. *Діяльність комсомольської організації України у вивченні історії рідного краю (60 – 70-ті рр. XX ст.)* // Історія України (маловідомі імена, події, факти). Випуск 22 – 23. – К., 2003. – С. 46-58.
5. *Проблеми державної молодіжної політики в умовах становлення української державності* // Матеріали обласної науково-практичної конференції “Україна – суверенна і незалежна держава”. Вінниця, 2001. – С. 45-49.
6. *Розробка державної молодіжної політики та її регіональних програм в Україні: початок 1990-х років* // Матеріали щорічної загальноінститутської науково-практичної конференції “Інституційні перетворення як передумова ефективного використання ресурсного потенціалу регіону”. – Одеса, 2003. – С. 121-133.

АНОТАЦІЯ

Пашиніна Т.С. Молодіжний рух України в кінці 50-х – 80-х рр. XX ст. . – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за спеціальністю 07.00.01 – Історія України. – Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова. – Київ, 2004.

У дисертації на основі широкого кола джерел аналізується діяльність різного спектру молодіжних організацій України в кінці 50-х – 80-х рр. XX ст. З’ясовано ступінь дослідження проблеми в історичній науці. Вивчена динаміка кількісного складу ЛКСМУ, виділено форми і методи роботи з молоддю, які доцільно було б використовувати на сучасному етапі. Висвітлено процес трансформації комсомольських організацій в державні структури.

На основі використання широкого кола документальних матеріалів радянських спецслужб доведено існування альтернативних молодіжних організацій, проаналізовано їх вплив на розвиток національно-демократичного руху в Україні наприкінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. Розглянуто проблеми розробки та здійснення державної молодіжної політики в умовах становлення та розбудови незалежної України.

Ключові слова: альтернативні молодіжні організації, комсомол, молодіжна політика, молодіжний рух, молодь, опозиційні настрої, репресії.

АННОТАЦІЯ

Пашинина Т.С. Молодежь Украины в конце 50-х – 80-х гг. ХХ ст. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата исторических наук по специальности 07.00.01 – История Украины. – Национальный педагогический университет имени М.П. Драгоманова. – Киев, 2004.

В диссертации на основе широкого круга источников анализируется деятельность разного спектра молодежных организаций Украины в конце 50-х – 80-х гг. ХХ ст. Выявлена недостаточная степень исследования проблемы в исторической науке, указывается, что в украинской историографии отсутствует комплексное исследование социальной активности молодежи в этот период. Использование широкого круга архивных документов дало возможность сделать вывод о необходимости изменить существующий в научной литературе взгляд, что молодежное движение в Украине перестало существовать в начале 1930-х годов. Сделан вывод о развитии в Украине во второй половине ХХ ст. молодежного движения как сложного, комплексного феномена общественной жизни. Изучена динамика количественного состава ЛКСМУ, его идеологическая пропаганда, формы и методы работы с молодежью, что позволило зафиксировать противоречивые тенденции в развитии комсомола. Он был крупнейшей общественно-политической организацией, пытался инициировать и поддерживать активность молодежи. Но излишняя опека Компартии, административный контроль привели к заидеологизированности форм и методов работы с молодежью, нарастанию бюрократизма и формализма, потере авторитета и влияния комсомола в молодежной среде. Комсомол постепенно трансформировался в государственную структуру, теряя самостоятельные начала.

Несмотря на негативные моменты в деятельности, комсомол накопил большой опыт работы с молодежью, применял разнообразные формы и методы работы, помогал молодым людям социально адаптироваться и реализовать свою активность. Весомых результатов достигли комсомольские органы в организации спортивно-массовой работы, отдыха молодежи, проведении творческих конкурсов, фестивалей,

смотров художественной самодеятельности, развитии молодежного краеведческого движения. Особенно ценным является опыт комсомола по организации студенческих строительных отрядов. На современном этапе развития Украины целесообразно использовать формы и методы работы в молодежной среде, накопленные комсомолом. На основе использования широкого круга документальных материалов советских спецслужб доказано существование альтернативных молодежных организаций, их влияние на развитие национально-демократического движения в Украине в конце 80-х – начале 90-х гг. XX ст. По своей политической окраске, мировоззренческой направленности они классифицируются на коммунистические, националистические, общедемократические, правозащитные, религиозные, культурно-творческие. Основной задачей этих организаций являлось развитие политической активности населения Украины, посредством широкой агитационно-пропагандистской работы. Отмечается, что молодежи частично удалось через легальные клубы по интересам, кружки, общественные организации, неформальные объединения донести до простого гражданина идеи проведения общедемократических реформ в СССР, изменений в экономической, политической и духовной жизни общества.

В диссертации показана роль высшего политического руководства СССР и Украины в борьбе с альтернативными молодежными организациями с помощью идеологической работы, комплекса политико-административных методов партийных, советских, комсомольских органов. КГБ СССР в борьбе с диссидентствующей молодежью использовало силовые акции, так называемые профилактические меры. В конце 50-х – начале 60-х гг. с ростом активности молодежи существенно модернизировалась репрессивная политика по отношению к подрастающему поколению, усовершенствовалась соответствующая законодательная и нормативная база. Однако такие действия не смогли остановить распространение среди молодежи идей демократизации общества, уважения прав и свобод человека, идеи построения независимого украинского государства. Все большая часть молодежи отказывалась воспринимать советскую действительность, требовала демократизации страны.

В конце 1990-х гг. появились признаки активизации молодежной политики, возможность осуществления ее не только государством, но и молодежными организациями.

Ключевые слова: альтернативные молодежные организации, комсомол, молодежная политика, молодежное движение, молодежь, оппозиционные настроения, репрессии.

ANNOTATION

Pashynina T.S. Youth movement of Ukraine at the end of the 50s - 80s of the XX century – Manuscript.

The Thesis submitted for competing for a scientific degree of a Candidate of Historical Sciences on a speciality 07.00.01 - History of Ukraine. - National Dragomanov pedagogical University, Kiev, 2004.

In the thesis there have been analysed the activities of a great number of youth organizations of Ukraine at the end of the 50s - 80s of the XX century using a wide range of sources. There has been defined the extent of investigating of this problem in the historical science. There has been studied the dynamique of the quantitative composition of Komsomol Organization of Ukraine, the forms and methods of work with young people that can be used nowadays. There has been covered the process of transformation of komsomol organizations into state structures.

Relying on a wide range of documentary evidences of the Soviet special services there has been proved the fact of existence of alternative youth organizations and analysed their influence on the development of the national-democratic movement in Ukraine at the end of the 1980s - at the beginning of the 1990s. The work considers the problems of working out and accomplishment of state youth policies in the conditions of formation and development of independent Ukraine.

Key Words: alternative youth organizations, komsomol, youth policy, youth movement, young people, oppositional moods, repression.